

BUSINESS ECONOMICS AND CORPORATE GOVERNANCE: ISSUES COMPETITIVENESS IN THE SOCIAL RESPONSIBILITY CONDITIONS

Пархоменко Л. А., к.е.н., доцент

*Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Черкаська область, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-107-7-11>

ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ФУНКЦІЇ ВИТРАТ

Існують різні погляди стосовно класифікації витрат та поняття основного терміну «класифікація». В економіко-математичному словнику подано таке визначення терміну: «Класифікація – це віднесення об'єктів, елементів визначеної множини до того чи іншого класу (підмножини, елементи якого характеризуються певною суттєвою ознакою або групою істотних ознак)». Що стосується саме класифікації витрат, то різні автори по-різному розглядають цей термін.

П.С. Безруких трактує так: «Класифікація витрат – це зведення всієї різноманітності витрат підприємства в нечисельні й економічно обґрунтовані групи, які б вміщували окремі витрати між собою або однорідні за визначеними ознаками» [1, с. 62]. На думку І.М. Грабової, класифікація витрат – це поділ їх на класи на основі певних загальних ознак об'єктів і закономірних зв'язків між ними. Причому, чим більше виділено ознак класифікації, тим вищий ступінь пізнання об'єкта [2, с. 134–135].

С.Р. Тріль вважає, що економічно обґрунтована класифікація витрат є важливою передумовою успішної організації бухгалтерського обліку діяльності підприємств, оскільки від цього залежить здатність своєчасно і чітко управляти прибутком, можливість оперативного аналізу і прогнозування, а в кінцевому підсумку – обґрунтованість управлінських рішень.

Класифікація витрат виконує не лише формальну роль, а є також важливим інструментом для побудови системи управління витратами і створення відповідного механізму формування витрат та прийняття, на основі цього, оптимальних господарських рішень. Така класифікація необхідна для оцінки ступеня можливого впливу на ті чи інші витрати або ступеня впливу тих чи інших витрат на кінцеві результати діяльності підприємств. Як перший, так і другий з розглянутих поглядів відносно класифікації витрат може бути в цьому плані дуже важливим [3].

Саме на даний аспект посилається У. Когут. Він вважає, що класифікація витрат є дуже важливою для розуміння того, як ними управляти. Найпоширенішою, на його думку, є класифікація витрат залежно від цілей управління за трьома напрямками.

1. Витрати для визначення собівартості продукції і отриманого прибутку, оцінки запасів: вхідні, спожиті; витрати на продукцію, витрати періоду; основні, накладні; прямі, непрямі; одноелементні, комплексні та ін.

2. Витрати для прийняття управлінських рішень і планування: постійні, змінні; продуктивні, непродуктивні; релевантні, нерелевантні (безповоротні); середні, граничні та ін.

3. Витрати для здійснення процесу контролювання і регулювання: регульовані, нерегульовані; постійні, змінні; нормовані, ненормовані; ті, що плануються, ті, що не плануються та [4].

Поглиблену класифікацію витрат наводить М. Чорна в підручнику «Управління витратами» [5]. Відмічаючи, що обґрунтована класифікація витрат має велике значення для планування, контролю, регулювання витрат, в управлінні діяльністю підприємства, автор пропонує наступну їх систематизацію:

1. За об'єктом формування:

а) сукупні витрати – включають всі витрати на операційну діяльність за певний період;

б) витрати на одиницю продукції – обчислюються як середні, якщо продукція виготовляється постійно або партіями. В одиничному виробництві витрати на виріб є індивідуальними.

2. За методикою обчислення витрат на одиницю продукції:

а) середні витрати – це середня величина витрат на одиницю продукції за певний період виробництва;

б) граничні (маржинальні) витрати характеризують приріст сукупних витрат внаслідок приросту обсягу виробництва на гранично малу величину.

3. За економічним змістом витрати поділяють на однорідні елементи, що мають єдину економічну сутність і є первинними під час планування та обліку.

4. За способом обчислення на окремі різновиди продукції:

а) прямі витрати – безпосередньо пов'язані з виготовленням певного різновиду продукції і можуть бути обчислені на її одиницю у багатопродуктовому виробництві прямо;

б) непрямі витрати не можна безпосередньо обчислити для окремих різновидів продукції, бо вони пов'язані не з виготовленням конкретних виробів, а з процесом виробництва в цілому.

5. За можливістю впливу на величину витрат з боку центру відповідальності чи взагалі певного працівника:

а) регульовані витрати – піддаються контролю і впливу з боку відповідального за їх рівень;

б) нерегульовані витрати є за межею можливостей такого впливу.

б. За відношенням до обсягу виробництва витрати поділяють на змінні та постійні:

а) змінні витрати – це витрати, величина яких змінюється внаслідок зміни обсягу виробництва. У свою чергу, їх поділяють на пропорційні та непропорційні. Пропорційні витрати змінюються пропорційно до зміни обсягу виробництва. Непропорційні витрати, у свою чергу, поділяються на прогресивні та дегресивні. Дегресивні витрати зростають у темпах, менших, ніж обсяг виробництва (витрати на допоміжні матеріали, ремонт). Прогресивні витрати зростають у темпах, більших, ніж обсяг виробництва.

Окремі автори досліджують проблему класифікації трансакційних витрат. Зокрема, Л. Демеденко вважає доцільним

розподілити їх за наступними видами: витрати коштів на пошук інформації; витрати часу на пошук інформації; втрати, пов'язані з неповнотою інформації; втрати, пов'язані з неточністю інформації [6].

Проведений аналіз класифікації витрат різними авторами засвідчив різні підходи та широке коло факторів класифікації. Разом з тим, з нашої точки зору, особливість сільського господарства призводить до виникнення ще одного виду витрат: витрат, пов'язаних з різною їх окупністю на землях різної родючості. Цей вид витрат напряду пов'язаний з проблемою ренти в сільському господарстві. Справа в тому, що на гірших за якістю землях землекористувачі вимушені нести додаткові витрати для одержання того ж рівня урожаю або доходу, який можуть отримувати інші землекористувачі на звичайних землях. У даному випадку мова йде про різну окупність витрат на землях різної якості. Це призводить до необхідності понесення додаткових витрат для отримання прогнозованих показників рівня урожайності та прибутку. Нами пропонується назвати даний вид витрат витратами спадної віддачі на землях різної якості. Це витрати, які землекористувачі мають додатково понести порівняно з землекористувачами на кращих землях для того, щоб отримати запланований рівень урожаю та скорегувати дію закону спадної віддачі при отриманні фінансових результатів.

Вплив підприємств на елементи витрат, як вважає Е. Пахуча, є обмеженим. Однак і він можливий через незалежне управління показниками, до яких застосовуються встановлені нормативи відрахувань: витрати на оплату праці, структура і джерела її виплати; вартість основних виробничих засобів, що належать підприємству, їх структура і джерела формування. Основним і головним резервом зниження собівартості продукції підприємства, на думку автора, є скорочення матеріальних витрат [7].

В даному контексті А.В. Грінченко виділяє внутрішні та зовнішні фактори впливу на витрати. До внутрішніх факторів були віднесені: розмір підприємства, обсяг виробництва, структура виробництва, обсяг реалізації, частка змінних витрат,

частка постійних витрат, спеціалізація підприємства, швидкість обігу товарів, ефективність використання фондів, ефективність використання ресурсів, ефективність використання капіталу, технологічний рівень виробництва, особливості продукції, стадія життєвого циклу підприємства та інші [8]. До зовнішніх факторів автор відносить наступні: рівень мінімальної заробітної плати, норми амортизаційних відрахувань, систему оподаткування та відрахування, територіальне розміщення, погодні умови та ін.

Отже, сучасні підходи до поняття та класифікації витрат відрізняються значною різноманітністю. Головним фактором у даному випадку є необхідність пристосування потреб класифікації витрат до конкретних підприємств та галузей діяльності.

Література:

1. Безруких П.С. Учет и калькулирование себестоимости продукции. Москва. Финансы, 1974. 320 с.
2. Грабова І.М. Класифікація витрат підприємства. Матеріали III Всеукраїнської заочної наукової конференції «Актуальні питання сучасної економіки» / Уман. нац. у-нт садівництва, ф-т економіки і підприємництва. Умань: Сочинський, 2011. Ч.3.
3. Тріль С.Р. Облік і аналіз витрат та результатів господарської діяльності (на прикладі підприємств цукрової промисловості): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / С.Р. Тріль; Терноп. акад. нар. госп-ва. Тернополь., 2001. 20 с.
4. Когут У.І. Критерії класифікації витрат підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 624. С. 43–49.
5. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами. 2017. 166 с.
6. Демиденко Л.М. Вплив трансакційних витрат на рентабельність сільськогосподарської продукції. *Збірник наукових праць Полтавської державної аграрної академії (економічні науки)*. Вип. 2 (5) Т. 3. 2012. С. 108–112.
7. Пахуча Е.В. Вплив виробничих витрат на урожайність ярого ячменю та резерви їх зниження. *Агросвіт*. 2017. № 17. С. 25–29.
8. Грінченко А.В. Класифікація факторів впливу на витрати підприємства. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. Випуск 27. Т.1. С. 392–398.